

Ми — протяг золотий в історії держав

Романі Яг

ЗАКАРПАТСЬКЕ РОМСЬКЕ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЕ ТОВАРИСТВО
ЗАКАРПАТСЬКО РОМАНІ КУЛЬТУРНО-СПІКАДЛО ЕКІПЕ
№10, вівторок, 26 жовтня 1999 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

КОЛОНКА РЕДАКТОРІВ

Сьогодні Ви тримаєте наш ювілейний, десятий номер газети. Ми щиро раді тому, що газета знайшла свого читача, що нашу газету з нетерпінням чекають у ромських таборах. Є вже і перші результати нашої діяльності. На наші критичні зауваження зразу ж відреагувало обласне управління освіти, відділ національних шкіл. Стан освіти ромських дітей покращено у Виноградівському, Великоберезнянському та Ужгородському районах. І це лише перші кроки. Ми сподіваємось, що будуть і наступні.

Покращилось і правове стано-

вище. Правоохоронні органи вже без поважних на то причин значно менше затримують ромів

Ми дякуємо всім нашим дописувачам, які інформують нас про події, що відбуваються у таборах, селах і містах як нашої області, так і за її межами. Радіємо за їх успіхи, сумуємо в разі невдач.

Редакція газети і надалі буде робити все, щоб газета ставала ще цікавішою, а коло її читачів збільшувалось. Адже разом ми велика сила!

Шеф-редактор А.Адам.
Редактор Є.Навроцька.

ЕПІГРАФ НОМЕРУ

О, земле моя,
я твоя донька,
крізь тебе проходять води,
крізь мене - сльози!

Пануша

ВІДКРИТТЯ ЦЕНТРУ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

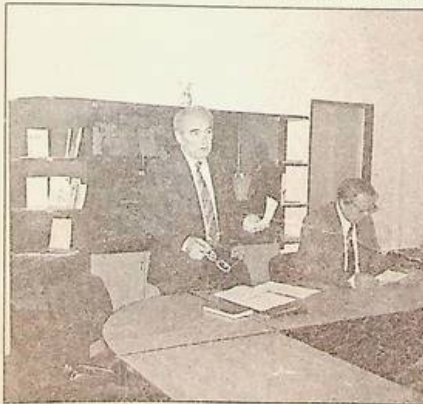
21 жовтня у обласному центрі Закарпаття в Ужгороді відбулося відкриття науково-культурного центру національних меншин краю.

голови облдержадміністрації І.Різак, начальник управління національностей та мовної політики М.Черепаня та ін.

Директором даного

центру було вирішено обрати голову культурно-просвітнього товариства євреїв Л.Луцкера, який у своєму виступі сказав: "Цей будинок не має бути будинком конфліктів, але, навпаки - добрих справ. Мета центру полягає у тому, щоб сприяти роботі національно-культурних спілок. Вже обладнано актовий та конференційний зали, планується відкрити бібліотеку, телецентр, видавництво, комп'ютерний зал. Це має бути центр європейського типу, де в злагоді та порозумінні співпрацюватимуть різні національно-культурні товариства області".

Наш кор.

Розпочалося воно зустріччю представників культурно-просвітніх товариств, які мали можливість внести свої пропозиції, корисні для роботи центру. На зустрічі був присутній голова міста Ужгороду С.Сембер, голова облдержадміністрації В.Балога, заступник

СТВОРЕНА ЩЕ ОДНА ОБЛАСНА АСОЦІАЦІЯ РОМСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

19 жовтня в м.Ужгороді відбулась її установча конференція. Нова асоціація об'єднала слідуєчі ромські організації: "Ром Сом" (АА.Пап), "Лаутари" (ВА.Пап), "Терненгеро" (В.В.Пап), "Амаро Дром" (О.Й.Пап), "Рома" (Й.Адам).

Мета конференції - консолідація і робота стратегічних напрямків в діяльності

громадських ромських організацій. Головою і президентом асоціації обраний В.А.Пап, а заступником - Й.Адам. Голова обраний на півроку, а його заступник одночасно є співголовою і має рівнозначне з президентом право підпису.

Створення другої асоціації в області є ознакою активізації ромів.

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Проведення семінару-тренінгу вчителів ромських навчальних закладів Закарпатської області	3 стор.
Живе у таборі жінка	4 стор.
Кому потрібен неграмотний солдат?	4 стор.
В одні сім'ї - дві актриси	5 стор.
Ваші права при затриманні співробітниками міліції	6 стор.
Ромська тема у живописі Т.Г.Шевченко	7 стор.
Вивчаємо ромську мову	8 стор.

ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА

Відень

В Австрії проживає 16,5 тис. ромів, з яких 81% визнають неграмотними. У порівнянні з іншими етнічними групами, які населяють країну - це найвищий процент. Життя австрійських ромів зазвичай обертається навколо родини, яка складає, як правило, кілька поколінь.

Магриб

Союз ромів Іспанії зробив перші кроки до відкриття Центру ромської культури, робота якого зосереджується на зборі архівних матеріалів, комплектуванні різних видань та документальних досліджень на ромську тематику, боротьбі з расизмом та ксенофобією, ламанні стереотипів негативного відношення до ромів з боку оточуючого неромського населення.

У рамках проєкту CREIDA Союз ромів запрошує до співпраці представників ромських організацій інших країн.

Севілья

Андалуські роми в Іспанії ще до недавніх пір проживали в гротах, які вибивали у скалах. Тепер вони здають свої поселення туристам і називають це агробізнесом.

Ужгород

21-22 жовтня в Ужгороді, в готелі "Атлант", відбувся семінар "Захист прав людини", який проводився Фондом громадських ініціатив, творчим центром Counterpart. Для участі в семінарі були запрошені представники ромських, угорських, словацьких та російських національно-культурних товариств нашого краю. На семінарі були розглянуті слідуючі питання: алгоритми правової допомоги, правоохоронні органи, діяльність Уповноваженого з прав людини в Україні. Передбачається, що такі семінари будуть проводитися систематично. Слідуючий семінар намечено провести в кінці листопада цього року. Від семінару директор Подільського центру прав людини Михайло Бардін.

Конференція у Фленсбурзі

На знімку: виступ заступника голови товариства "Романі Яг" Е.Бучко на конференції у Фленсбурзі

На початку жовтня в м.Фленсбург (Німеччина) та м.Копенгаген (Данія) пройшла міжнародна конференція національних меншин європейських країн, в якій взяли участь і 17 представників Закарпаття. Ромів нашого краю на ній представляв заступник голови обласного культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" Е.Бучко.

Програма конференції була дуже щільною і насиченою. Крім пленарних засідань, кожний день відбувалося кілька зустрічей учасників конференції з представниками як культурних закладів, так і різних організацій, які займаються проблемами національних меншин. Ми, вочевидь, мали змогу побачити, як в Європі вирішуються проблеми національних меншин на прикладах життя німців у Данії і датчан у Німеччині. Ми відвідували школи, ліцеї, інші навчальні заклади, де діти мають змогу навчатися як на рідній, так і на державній мові.

Як у Німеччині, так і у Данії відсутні будь-які проблеми вступу до вищих навчальних закладів, пов'язані з мовою.

Кожна така зустріч мала для нас велике значення, оскільки ми особисто побачили, яким повинно бути становище національних меншин у демократичному суспільстві. Звісно, що процес становлення демократії у європейських країнах проходив на протязі декількох століть, а тому нашої молоді державі є чому попититися у Європи. Я дуже задоволений цією поїздкою, думаю що всі корисні знання, які я одержав там, будуть використані у конкретній роботі нашого товариства.

Е.Бучко.

Заслужений працівник культури України

На знімку: учасники міжнародної конференції національних меншин у Копенгагені

Роми Франції в очікуванні дива

Довгий час Франція була для ромів лише транзитною країною. Перші згадки про їх пересування цими землями датуються 1419 роком. Хоча більшість ромів мала охоронні грамоти від короля Зігмунда або від Папи римського, корінне населення країни ніколи не відкривало їм широко брами своїх міст. Через це приховану ворожнечу були навіть суттєві протиріччя між Римом та парижським архієпископом, який замість того, аби допомагати ромам, навпаки -- виганяв їх зі своїх володінь, цькуючи проти них прихожан. Ненависть до ромських кочовиків в країні поступово зростала, і як наслідок, у 1561 році, за сприяння Франциска I, на черговому засіданні верховки в Орлеані було прийнято рішення: винищити ромів "вогнем та мечем". Отже, щоб врятувати своє життя, роми змушені були тікати. Більшість з них знайшла притулок на Піреней, у племен басків та евскулданаків. З літературних джерел даного періоду відомо, що це були найбідніші племена, які будь-коли населяли Францію. Та вже тоді згадується про існування так званої ромської еліти, що називала себе "ромською шляхтою". Її представники носили дороге вбрання, розшиті золотом, і зділи на породистих конях, прикрашених срібними родовими гербами, їх супроводжували зграї чистокровних псів. А головне, що ці вершки ромського суспільства

зовсім не заважали французам. У постійних бігах були саме ті бідніші, якщо звичайно не вербувалися до рядів французького війська. Описувати подальшу долю ромів Франції значило б відзеркалювати долю ромів інших країн Європи. Та є тут ще щось цікаве. За давньою легендою, приплив у 15 столітті до берегів маленького поселення Лес Сантес-Марієс-де-ла-Мер маленький човен, з якого на берег зійшла св. Сара - прамати євреїв. Власне кажучи, її дух. Супроводжували її св. Соломія, св. Магдаліна та св. Якобіна. А прийшли вони на допомогу ромам! З тих пір, щорічно 24-25 квітня у Лес Сантес-Марієс-де-ла-Мер з'їжджаються роми з різних кутків світу з надією, що знову станеться диво і сповняться їх бажання.

Сьогодні роми мають тільки відносну свободу. Значна їх частина (у Франції проживає 300 тис. ромів) з весни до літньої осені переганяє свої каравани по цій країні, виконуючи для місцевих жителів різні ремісничі роботи. Кожну колону каравану супроводжує хоча б один вчи-

тель, який турбується про навчання дітей. Вчителю оплачує держава. Якщо саме цього домоглася св. Сара - велике їй спасибі. Проте в країні 20% ромів не забезпечені роботою і це нічого доброго не віщує.

Наталія Ференц

Віртуози джазу в Ужгороді

Цими днями в Ужгороді, в приміщенні облмуздрамтеатру, проходив перший Міжнародний, другий Всеукраїнський фестиваль джазової музики "Пап-джаз - фест", який був організований ромським культурно-просвітнім товариством "Лаутари". На протязі двох днів ужгородці та гості міста мали можливість насолодитися неповторними мелодіями класичного джазу у різних сучасних обробках. За словами Віллі Папа (старшого) - керівника "Пап-джаз квартету", ідея організації фестивалю виникла у нього під час виступу групи у Києві на фестивалі джазової музики "Осінній джазовий марафон", організацією якого учасники залишилися незадоволеними. "Було неприємно, що в Києві міроприєм-

ство не було організоване належним чином. І я вирішив - якщо колись вдасться дещо подібне організувати в Ужгороді, то зроблю все можливе, щоб учасники, які братимуть участь у фестивалі, почували себе комфортно та приємно" - сказав на церемонії відкриття фестивалю п.В.Пап (старший). У акції взяло участь 12-ть колективів з України та зарубіжжя. Були присутні такі відомі музиканти, як Є.Дергунов та Д. Маркитантов з Росії, Т.Шабанова з Маріуполя, дует "Ботос джаз бенд" з Угорщини, квартет Г.Сабодоша з Словацьчини та інші. Яскраво виступив колектив Ужгородського культурно-просвітнього училища. До речі, це був єдиний колектив, який виступав у супроводі солістки І.Ухач. У залі панувала приємна

невимушена атмосфера. Фестиваль сподобався й самим учасникам. Закарпатська гостинність гостям прийшла до душі, особливо викладану історію джазу вищого музичного училища ім.Глієра Є.Дергунову, який вже декілька разів відвідує наш край. Приємно вражені були й музиканти квартету Г.Сабодоша - Р.Адамкович, Л.Шаммо та М.Марінчак, які не очікували, що акція пройде на такому високому рівні. Особливо ім'ям панувала атмосфера, яка панувала в залі. Та і музиканти показали себе з найкращого боку і швидко зумли "завести зал". Та чи могло бути інакше, адже на сцені виступали віртуози, які грали ра-

зом з такими відомими музикантами, як Ваттерс Моні та Валденфелс Тітус. На завершення програми, начальниці управління культури облдержадміністрації В.Габорець вручив керівнику "Пап-джаз квартету" Віллі Папу (старшому) Почесну грамоту та медаль за особисті заслуги та значний внесок у розвиток музичної культури краю. До зустрічі на наступний рік, фестивалю!

Наш кор.

ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРУ-ТРЕНІНГУ ВЧИТЕЛІВ РОМСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В жовтні цього року у приміщенні Ужгородської СШ № 13 проходив семінар-тренінг, на якому взяли участь вчителі та педагогічні працівники навчальних закладів краю.

Завданням семінару полягало в обміні досвідом, виробленні практичних та методичних рекомендацій по навчанню та вихованню ромських дітей, в налагодженні контактів між окремими навчальними закладами з метою створення єдиної системи навчання дітей ромської народності, підвищення загального освітнього рівня учнів, введення єдиного курсу "Історія, культура та побут ромів".

Керівником даного проекту являється директор Ужгородської СШ № 14, вчитель вищої категорії Й.С.Фекійшгазі. Даний проєкт планується реалізувати до вересня 2000 року. Він включає в себе три етапи проведення освітньої роботи: встановлення контактів з вчителями, вироблення планів та їх затвердження у відділах освіти, проведення семінарів-тренінгів, публікація вироблених рекомендацій.

Усім учасникам тренінгу були роздані папки з навчально-методичними матеріалами до вивчення курсу "Історія, культура та побут ромів", які підготувала директор ЗОШ №13 М.І.Савко, до яких було включено поезію М.Г. Козимиренка, деякі нові вірші Ліни Костенко, ромський гімн "Джелем, джелем", казки ромів світу, ромський фольклор та ін.

Даний варіант навчальної програми планується апробувати в ромських навчальних закладах і у разі успішної реалізації програми, подати її на затвердження у державні органи освіти.

Про досвід роботи школи, нові видання, які використовуються педагогами Ужгородської СШ № 13 у роботі з ромськими учнями розповіла директор школи М.І.Савко. Вона порадила всім присутнім використовувати у своїй роботі буквар М.Г. Козимиренка, матеріали газети "Романі Яг", журналу "Amara gendalos" та "Рома в Україні", книгу "Романі Яг. Історія. Культура. Право" та ін.

Про проблеми, з якими зіткнулися у своїй роботі вчителі Концовської ЗОШ І-ІІІ ступенів розповіла директор школи О.В.Федорова та вчитель корекційного класу М.Б.Мільо. Найбільшою проблемою тут є міграція ромського населення, бо наслідок цього - нерегулярне відвідування учнями школи у зв'язку з частими переїздами. Крім того, більшість ромських сімей не в змозі забезпечити своїх дітей потрібним для школи приладдям. Правда, нещодавно з Мукачева сюди надіслали допомогу: на деякий час забезпечили учнів олівцями та фарбами. У школі погана ситуація з опаленням. Серед учнів ромів велика кількість невстигаючих. Щоб якось їм допомогти, було створено корекційні класи, де навчання проводилося фактично з нуля.

Існує в школі і власний музей - "Світлиця культури", де зібрано експонати, що відображають національний колорит українців, угорців. Планується відкрити тут й куток ромського мистецтва.

Вище зазначені корекційні класи працюють по полегшеному програмам лише до 5 класу, потім переходять на звичайну шкільну програму. У кожному класі можна набрати 2-3 групи дітей з різною успішністю, з якими можна було б займатися індивідуально, та не кожному вчителю це під силу. Думаємо, що саме за допомогою таких класів можна підняти рівень знань учнів, прищепити їм любов до навчання. Аби якось зацікавити маленьких ромів до навчання, в школі було відкрито факультатив "Історія та традиції ромів", пла-

нується проводити різні культурні вечори.

Подібне становище і в Чопській СШ № 2. Про нього розповіла вчителька такої ж корекційного класу Е.А.Лазорка. З 16-ти дітей, які повинні б були відвідувати корекційний клас, постійно ходить лише 8-м. Але ті діти, які відвідують школу, добре себе тут почували. Вони, навіть, потім не хочуть переходити у звичайні класи: звикли до вчителів, до дружньої атмосфери, що їх оточує.

Та на думку Я.М.Попадича, психолога Часлівської школи-інтернату - це своєрідний глухий кут. "Проблема в тому, що ромські діти не наближені до нормальних умов виховання, не відвідують дошкільні заклади, тобто не готові до оволодіння необхідною кількістю матеріалу. А якщо

ми будемо відкривати подібні класи, то тим самим будемо грити цих дітей, адже вони не є розумово відсталими. Головне, потрібно змінити макросоціальні та мікросоціальні умови піклування про дитину. А це питання має вирішувати держава, а не ми. Подібні питання потрібно підіймати, їх потрібно навіть любити, а ми маємо дітей вчити та виховувати. І треба починати саме із дошкільних закладів, проводити виховну роботу з батьками."

Ще критичніше становище у Середнянській ЗОШ І-ІІІ ступенів, про яке на семінарі повідомила В.Ф.Левко: "Вчителям, щоб доторкати до табору, часом треба майже 2 години їти пішки. Та учні тут навпаки, залюбки відвідують школу. Крім того, що вони дійсно хо-

чуть вчитися, вони приходять до школи грітись. Але у приміщенні школи досі не підведено електроенергію та водопровід. Воду приходиться приносити із собою. І хоча недавно викопали колодязь, вода зовсім не придатна до споживання. Погане й харчування дітям: на день дістають по 2 булочки. Приміщення школи хоч і нове, було воно здане із значними недоробками. У першому класі і доі бетонна підлога. З відвідуванням ситуація, як правило, погіршується весною, або під осінь, коли діти разом з батьками йдуть на заробітки, або жebraкувати. Проблема у нас і з навчальними посібниками. Вони занадто старі. Їх ми отримали з Черкеської допоміжної школи. Відчутну допомогу школі надають гості із зарубіжжя. В основному це різні релігійні та добровільні організації. Забезпечують школу медикаментами, продуктами харчування, речами. Але кожного разу ми не отримали шкільні принадлежности."

На семінарі був також присутній представник фонду "Відродження" В.Чепурнов, який запропонував представникам шкіл подати до фонду проєкти з метою покращення умов роботи та навчання у ромських школах.

Наступний подібний семінар-тренінг заплановано провести у середині грудня поточного року.

Н.Герцер

На знімку: Учасники семінару

НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЯМ РОМСЬКИХ ШКІЛ

Для вчителів початкових класів ромських шкіл виданий роздатковий матеріал "So ma žanav" для розвитку мови учнів. Матеріал поділений на чотири великі розділи: школа, наш дім, людина, час. У кожному розділі розглядається десять понять. Наприклад, розділ "Наш дім" розглядає поняття зовнішнього вигляду будинку, моя родина, у кухні, у віталні, в магазині. Робота з цим роздатковим матеріалом збагачує словниковий запас дитини, навчає логічно складати речення, будувати невеличкі оповідання.

У Словаччині у 1995 році вийшов друком буквар для ромських дітей "Amari abeceda". Він міг би стати у великій пригоді й педагогам нашого краю, адже словацькі роми розмовляють діалектом, дуже схожим на один із закарпатських. Крім того, посібник прекрасно ілюстрований і міг би використовуватися на факультативних заняттях з ромської мови.

З нами Бог!

17 жовтня у приміщенні культурного центру "Романі Яг" пройшло богослужіння ромських прихильників церкви "Живого Бога".

"Наші богослужіння проводяться вже майже рік", - говорить один з лідерів церкви Кароль Бругош. "Поки що нас 50 чоловік, але з кожною зустрічю нас стає все більше і більше, бо тут роми знаходять любов, порозуміння та відпущення своїх гріхів."

Пастор читає Біблію, зразу ж перекладаючи її на

ромську мову. Прославляючи Всевишнього, ми співаємо релігійні пісні під музичний супровід.

Я вважаю, що віра у Бога об'єднує ромів. Тому дуже хотів би подякувати голові товариства "Романі Яг" А.Адаму, який дозволив нам проводити свої зустрічі у приміщенні ромського культурного центру, тим самим сприяючи нашій консолідації", - сказав після закінчення служби Кароль Бругош.

Девла миро Девла

Ровав миро Девла
Ле ромен ту бахт
састипе дегла
О бинос пал ленде лега
Паликерна туке Девла

Саворен ту дес камлине
Мангав тутар
ме састипе
Бо канаке ме насвало
Те авав аври састо

Паликерав туке Девла
На дживав про
светос єйва
Ту динял ман
бах састипе
А те тиро бут камлине

О Девла миро Девла
Бут кету рома авена
Баро камлине
туке дена
О чавора тут камена

Вірші
Чуря Дезидера.

Семінар - тренінг ромських лідерів в Ужгороді - ще один крок до інтеграції ромів України

На семінарі - тренінгу, який проходив 29 вересня в м.Ужгороді, зійшлися лідери ромських общин краю. Були тут також присутні представники всеукраїнського Борду та члени правління Міжнародного фонду "Відродження".

Мета зустрічі полягала у налагодженні тісніших контактів між ромськими лідерами країни, у обміні практичним досвідом, уміннями та навичками, які б допомогли ромському населенню знайти вихід із скрутного становища, в якому воно сьогодні знаходиться.

Основними завданнями, що поставили перед собою учасники тренінгу, були: обговорення актуальних питань та проблем ромів Закарпатського регіону, спільний пошук шляхів їх вирішення, обмін досвідом, пошук нових перспективних ідей та зваження можливостей їх реалізації.

На семінарі зі своїми зауваженнями та побажаннями виступив директор фонду "Відродження" Є.Бистрицький. "Хотілося б, аби активність не замикалась тільки на одній організації, але щоб усі ромські товариства взяли активну участь у становленні своєї культури, освіти, а відтак - свого добробуту. Мені дуже не подобається, що між ромськими організаціями існують певні протиріччя. Уникнувши їх, роми могли б уникнути багатьох непорозумінь. Але, як би там не було, може запевнити: фонд і надалі буде підтримувати найбільш цікаві проекти, тим більше, що на наступний рік на фінансування ромської програми буде виділено у 2,5 рази більше коштів".

Подібні побажання пролунали і з уст О. Данія. "у світі ставлення до ромів не адекватне. Тому дуже добре, що завдяки Д.Соросу фонд "Відродження" розпочав ромську програму, котра має на меті відродження духовних та культурних цінностей ромів, які є такими ж членами суспільства, як і інші. Признаюсь, я був скептиком, мав сумніви щодо цієї програми. Та сьогодні мої погляди докорінно змінилися. І це завдяки вашій плідній праці. Більшість проектів було спрямовано саме на Закар-

паття. Та гадаю, що замикатися лише на Закарпатській області було б великою помилкою, бо ромське населення проживає й на інших теренах України".

Свої пропозиції та зауваження висловив і адвокат юридичного відділу Закарпатського обласного культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" В.Дідичин. На його думку, певні покращення у житті кожної окремої ромської общини можна досягти лише за умов встановлення порядку, надання юридичних консультацій та пояснення прав і обов'язків громадян. В.Дідичин підняв питання паспортизації, звернувся до ромських старост (біровів) з проханням контролювати реєстрацію новонароджених немовлят, допомагати при веденні кримінального об'єкту (людина, яка відсиділа призначений їй термін, по виході на волю повинна зареєструватися в органах міліції за місцем проживання).

Про структуру товариства "Романі Яг", його роботу, досягнення, проблеми, що потребують вирішення, розповів заступник голови товариства Е.Бучко та редактор газети "Романі Яг" Є.Навроцька.

Слушні пропозиції були подані і професором кафедри акушерства і гінекології УЖДУ, паном В.Маларом "Ми згнулися з сумними фактами. Вже цього року в Ужгородському районі з 27-ми ромських дітей 18-ть були покинута матерями напризволяще. І це лише зайвий раз підкреслює, що в ромських общинах молодь не підготовлена до життя, не озайомлена з методами планування сім'ї. Спостерігається тут і високий рівень венеричних захворювань. У нас на кафедрі виникла була ідея створити медичний центр, де б викладачі могли б спеціально підготувати лікарів до роботи в таборях. Та на жаль, висунутий нами проект не було підтримано".

З словами подяки за нещодавно схвалений проект до представників Борду та фонду "Відродження" звернувся голова Ужгородського культурно-просвітнього товариства "Унгром" Т.Горват. Бо саме завдяки сприянню та фінансової підтримки вище згаданого фонду в Ужгороді розпочала свою роботу студія звукозапису, де відтепер ромські колективи області матимуть можливість записувати свої пісні, залишивши тим самим неочінену музичну спадщину своїм нащадкам. Окрім того, він зазначив, що на обладнання студії було затрачено й багато власних коштів.

Це викликало подив у членів Борду, зокрема голови Харківського НКОЦ "Романі" І.Матюшенка. "Виділяється, що ви фактично живете за фінанси Д.Сороса та власні кошти. Але ж це не вихід із становища. Це мала б бути проблема держави, не тільки ваша особиста проблема. Тому потрібно розробити державну програму підтримки розвитку ромської народності, призначити її координатора, а не лише надіятися на допомогу фонду".

Про становище у Свалявському районі повідомив М.Балит, який звернувся до представників Борду з питаннями, чому не було схвалено проект на будівництво кузні в Сваляві, адже в районі проживає близько 3 тис. ромів. Виявляється, у цьому році пріоритетними були лише 2 програми: культура та освіта, але на наступний рік планується підтримати саме комерційні програми та підприємницьку діяльність.

Про діяльність свого товариства розповів і Й.Враг, голова Мукачівського культурно-просвітнього товариства "Невіте". "З власної ініціативи ми відкрили благодійну ідальню, яку до сих пір не в силах зареєструвати. В ній уже на протязі півтора року харчується біля 180 ромських дітей. 2 жовтня цього року плануємо відкрити школу, куди ходитимуть майже 40 дітей, які на даний момент нічим не займаються, в основному, жебракують. Знову ж таки за власні кошти ми найняли вчителів, а партії, підручники та інший інвентар взяли у школах. І хоча там його вже списали, для нас це велика допомога. Наша школа працюватиме

щоденно, хоча й буде носити назву недільної. Інакше, нам не вдалося б узаконити її відкриття. Додам, що у нас уже працює свій акушерський пункт. І хоча відчувається нестача медикаментів, можна звернутися по допомогу (хоча б першу) до кваліфікованої медсестри. Проект, який ми подали у цьому році, теж не було схвалено, але ми надіємось на підтримку фонду та в майбутньому, не дивлячись ні на що, будемо продовжувати свою

діяльність. Адже, не маючи солодкого за слова відчуженості з уст дитини і ніщо не може бути таким приємним, як користна праця на благо свого народу".

Окрім того, на семінарі виступили представники інших районів області, які теж поділилися своїми проблемами та поглядами.

Стосовно проектів представників Борду пояснили, що їх можливості теж є обмеженими, адже спираються тільки на виділений

Пам'ятка

"Ваші права при затриманні співробітниками міліції"

У випадку Вашого затримання:

❖ Зберігайте спокій та вимагайте дотримання Ваших прав, словесно не ображайте співробітників міліції та не чинить їм фізичного опору.

❖ Ви маєте право знати прізвище, ім'я, по-батькові, звання та посаду того хто Вас затримує. З цією метою вимагайте для ознайомлення службові посвідчення співробітників міліції. В разі відмови пред'явити посвідчення запам'ятайте обличчя, звання (якщо мільціонер у формі) та інші особливі прикмети особи, яка проводить затримання, з тим, щоб потім, в разі необхідності, Ви могли опізнати її.

❖ Ви маєте право знати, у зв'язку з чим Вас затримують. Співробітники міліції повинні пояснити Вам, яке саме правопорушення Ви вчинили, або у здійсненні якого злочину Вас підозрюють.

❖ При пред'явленні Вам постанови про розшук або про примусове приведення, Ви маєте право на ознайомлення зі змістом цих документів.

❖ Міліція має право увійти до вашого житла, лише переслідуючи Вас за злочин або за підозрою, що у Вашому житлі здійснено чи здійснюється злочин. А також у випадку здійснення обшуку, при цьому обов'язково має бути пред'явлена відповідна постанова із санкцією прокурора та запрошені дві людини, як свідки проведення обшуку.

❖ Ви маєте право ознайомитися з протоколом затримання, який складається негайно після доставлення Вас у відділення міліції. Також Ви маєте право знайомитися із всіма документами, які складаються працівниками міліції відносно Вас.

❖ Ви маєте право скористатися послугами адвоката протягом 24-х годин з моменту пред'явлення Вам протоколу затримання. Слід також пам'ятати, що якщо Вас затримали по звинуваченню у скоєнні кримінального злочину, Ви маєте гарантоване державою право вимагати, щоб у згаданий вище термін Вам був забезпечений адвокатський захист. До прибуття адвоката не підписуйте жодних документів, особливо коли Ви не розумієте, що в них написано, а тим більше чистих листів паперу.

❖ Ви маєте право не свідчити проти себе та своїх близьких родичів і відмовлятися давати будь-які свідчення у відсутності адвоката.

❖ При затриманні Вас по звинуваченню у скоєнні кримінального злочину, відразу після складання протоколу, співробітники міліції можуть здійснити особистий огляд і вилучення речей та документів. Такий огляд може бути здійснений тільки особою одієї з Вами статі.

❖ Ви маєте право вимагати, щоб на протязі 24-х годин з моменту Вашого затримання, про це було повідомлено родичів або адміністрацію за місцем роботи чи навчання.

❖ За адміністративне правопорушення, а також для встановлення особи, в разі коли при Вас не було документів, Ви не можете бути затримані на термін більш як 3 години з часу складання протоколу про затримання.

Врахуйте, що ця пам'ятка нагадує в загальному вигляді Ваші права при затриманні співробітниками міліції та за жодних умов не замінить Вам допомоги адвоката чи правозахисної організації. Намагайтесь завжди мати при собі телефон та ім'я адвоката, телефон юридичної консультації або правозахисної організації.

Контактуйте:

1. м. Ужгород, Представник Європейського центру по захисту прав ромів в Закарпатті п.Адам Аладар Єгенович -- т. 8(222) 3-61-77, 1-58-05.

2. Правозахисник п.Бучко Ернест Антонович -- т. 8 (222) 5-13-95.

3. Європейський центр по захисту прав ромів -- т. 8 (10) 361-428-2356.

4. Редакція газети "Романі Яг" -- т. 8 (222) 1-58-05.

5. Правозахисний центр тов. "Романі Яг" у м. Ужгород, адвокат Василь Дідичин -- т. 8 (222) 3-61-77.

6. Правозахисний центр тов. "Романі Яг" у м. Мукачево, адвокат Євген Бондаренко -- т. 8 (231) 4-13-36.

7. Правозахисний центр тов. "Романі Яг" у смт. В. Березний, координатор Тирпак Ігнац -- т. 8 (245) 2-27-14.

Салі Ібрагім

У 1994 році побачила світ наступна поетична збірка ромської поетеси Салі Ібрагім "Космічна любов".

Народилася письменниця 23 травня 1950 року в Софії. Вже п'ятирічною дівчинкою вміла писати й читати. Знайомі батьків дивувалися талантам Салі та прощали їй незвичайне майбутнє.

Дівчинка виховувалася в незвичайній родинній обстановці. Її батьки робили все, щоб їхні дитя знали якомога більше про свій родовід. Родина матері займалася виробництвом гребенів та плетінням кошків, а батько походив з сім'ї ковалів. Завдяки доброзичливій родинній атмосфері, Салі добре вчилася. У школі була одною з улюблених учениць. Її цікавили питання буття людини,

і саме ці роздуми зустрічаються в її поезії, яка вперше була надрукована в журналі "Факультет" у Софії.

До уваги читачів пропонуємо поезію, яка дала назву цій збірці у перекладі сучасного українського поета Степана Келара.

Космічна любов

Привласною друге тіло.

Тепер,

коли з'явився переді мною
у всіх своїх вимірах той, кого
кличу

по "авертелепатії" -
що є лише крапкою
всесвіту, без заперечень, без
ваганя -

що сніє коханням!

Розшифровую код!

Наскільки заборонено
космічне кохання.

Відхилення підраховувє
"ледостротт" -

кристалічна каменя-годинник,
інкрустований в коло
Юпітера -

відлічуючи і контролюючи

стан кожного тіла
і кожної миті у всесвіті!

Іце - недало мене

переслідують
якись тіні у центрі космосу
в верхфотоніях своїх
кораблях...

Розшифровую код!

І в храмі Венери

схову нема від кохання.

В кожнім куточку землі

жодного ковтка повітря, ані
благословення...

"Авертелепатія" -
код космічного кохання!

І для мене це блисне

в кожній точці Всесвіту

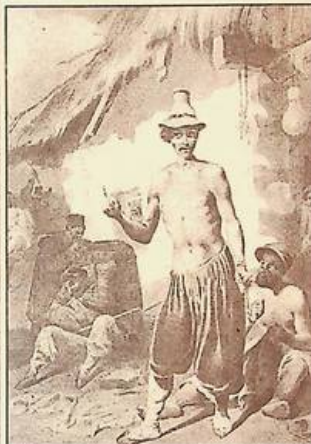
дорога, яку побажую,

і я це згорю від кохання!

М.Т. Шевченко

Ромська тема у живописі

Акварель "Циганка-ворожка" (1841) можна віднести до творів Шевченка-побутописця. Художник розповідає бувальщину про те, як молода дівчина вирішила вдатися до гадання циганки щодо своєї майбутньої долі. Мітець дає виразну характеристику довірливої простодушної дівчини і балакучої ворожки. З подвійним почуттям страху і надії, побоюванням глянути на свою "пророчицю", чекає красуня на свій вирок. Всю цю розповідну, сповнену побутових деталей ситуацію Шевченко малює в романтичному ідеалі. Для нас особливі уваги заслуговують костюми двох жінок. Якщо молода дівчина одягнена в український національний одяг з яскравою стрічкою, з квітами на голові, то циганка має трохи незвичайне вбрання. Це тюрбан на голові та широка, простого покроя сукня. Ефект утворення тіні на обличчі ворожки, що підкреслює смагливість її шкіри, загострене риси обличчя. Цим художнім засобом мітець підкреслює контрастний спосіб життя жінок. Освітлене обличчя українки, доброзичливої і безхитросної, протиставляється темному, незрозумілому обличчю ворожки. У моделюванні обох постатей переважають округлі форми з м'яко окресленими силуетами і ніжними пластичними складками одягу. Дві жінки... дві долі... дві культури...

До циганської теми Шевченко повертається в своїй творчості ще раз у 1851 році, вже перебуваючи на засланні. В картині "Циган" відбилися багаторічні спостереження художника за життям засланих каторжан.

В центрі картини зображено молодого цигана, насильно відданого у солдати, який не може змиритися з лихою долею. Він, мабуть, вже декілька разів тикав, за що тепер прику-

тий наручниками до свого товарища по нещастю. І якщо останній вже змирився з долею солдата, то циган показує всім свою філософську точку зору на життя, з великою цікавістю слухаючи старого служака. Зашморг, що висить над головою, не лякає молодого цигана, який не може змиритися з неволею, яка суперечить його еству. Твердо стиснена у кулак ліва рука свідчить про серйозність намірів цигана, а лукавий вираз обличчя, сховані під чудернацькими полями шапки хитрі очі, підкреслюють волелюбність, непокору і небажання цигана жити за правилами, які він не хоче і не буде виконувати.

Є.Навроцька.

ТЫ, КАК ВЕТЕР...

"Ту балвал" - Ты, как ветер". Только в цыганской песне может родиться такой силы призыв, где влюбленный подобен ветру по свободе и неограниченному разнообразию чувств. В образе ветра, пожалуй, заключен смысл когданства, как явления. Когда-то лишенные родины, ромы до сих пор несут многовековое ярмо изгнания.

Смысл этой нации и ее самобытность в ее движении. Остановка - это ее гибель. В отличие от других, ранее кочующих народов, ревностно державшихся за свою религию, ромы постоянно мимикрировались под определенную местность и условия, глубоко сохраняя внутри свою религию сонцепоклонничества и свои духовные ценности. Действительно, театр у них в крови! Они, как профессиональные актеры, искренно играют, не сливаясь полностью с ролью.

Символично появление именно в свободной Украине Государственного Цыганского театра "Романс", как свободное волеизъявление народа. Создание Национального театра - это качественный шаг вперед в культуре народа. Это выход из рамок эстрадно-филармонического творчества, хотя и здесь ромы до сих пор занимают уникальное, внеконкурентное положение.

Театр "Романс" имеет опыт выживания в любых условиях, а потому обратился к самому цыганскому автору и авторитету, Пушкину, который знал их, жил с ними, и был связан с ними некоей мистической связью.

Театр решил по-своему инсценировать поэму "Цыганы", включив отрывки из других поэм этого же периода и этого же круга мыслей. Так родился спектакль "На паруту" ("Не изменись"). "Не изменись!" - возглас-заклинание, посылаемое персонажами друг другу, равен гетевскому "Остановись, мгновенье!". Это тот же страстный призыв к неисполнимой мечте. Крах романтического индивидуализма - вот основная проблема, исследуемая театром. Раннимый и тщеславный поэт, не умеющий по-настоящему жить и любить, ибо он этого настоящего не замечает, а пребывает лишь в прошлом. Умеет лишь страдать, эстетизирует свои чувства, переносит свое прошлое в будущее. Он бежит из пошлой, фальшивой жизни полусветского карнавала, под смех презирающей толпы, под тяжестью умершей любви, в поисках обновления. Случайно попадая (а, скорее, не случайно) к ромам, в коих стремятся видеть воплощение своих романтических представлений о свободе. Но тут-то и начи-

наются настоящие испытания.

Романтическое самодостаточное миросозерцание рушится перед открытой мудростью быта ромской жизни. Не подозревающий западни поэт, делает первую ошибку, представляя вымышленным именем, заменив Александр на выспреннюю псевдоцыганскую фантазию-Алеко. А дальше - больше. В попытке переделать мир по-своему подобию, Алеко иногда страшен, а больше смешон, но всегда непонимаем. Жизнь требует достоевского: "смирись, гордый человек", зарабатывай, чем умеешь, т.е. "в поте лица...". Внешне, превратившийся в цыгана, внутренне превратиться не в состоянии. Заслуженный артист Украины Виктор Кошель, который играет эту роль, тонко чувствует раздражающее противоречие своего персонажа. Внутренняя негибкость, шаблонное ощущение любви, как снисхождение поэтического вдохновения, мешают ответить на чистую любовь Земфиры. Он боится поверить в нее, пытается заключить ее в знакомые эстетические рамки всплеск страсти. Он загорается и тут же гаснет в сомнениях. Он романтически раздвоен.

Земфира, в исполнении Гали Волшаниновой, единственная, кто дает ему шанс,

состояться, как человеку. Вопреки всему, она отстаивает его, свою любовь, свой мир от разрушения и покидает его только в момент убеждения в полной банкротстве души своего мужа. Она видит, что он не в состоянии их разорвать.

Тем более, что сплетены они Мариулой, не менее романтичным персонажем. Власная Мариула, виртуозно ведомая Викторией Авдеевко, проходит как Рок через судьбу Героя, предсказывая ее, направляя ее в нужное русло, и разрушая ее. Герой же, на словах провозглашающий свободу, в реальности прикован к цепи "я" и "мое", решает состояться только как мститель. Лишившись собственной любви - убивает чужую.

Старик, хозяин табора, внимательно наблюдавший за метаниями Алеко, тщетно указывая ему на истинные ценности ромской жизни, тоже наказан за доверие, за пассивное медитативное восприятие. Не осудить его невозможно. Гибнет его

единственная дочь и единственная женщина, бывшая не проклятием, а светом его одинокой жизни. Заслуженный артист Украины, Игорь Николаевич Крикунов в роли Старика до конца мудро и стоек перед горем и гневом. Он выбирает милосердие и мы ясно видим, какой ценой. Он ответственен перед табором, перед народом, растворяясь вместе с ним в степи, унося ее с собой. Но это не финал.

Степь цыганской воли трансформируется в кабачок, ограниченный занавесками и эстрадой со столиками, из Героя - в обезумевшего божьика, приспособившегося к выживанию. С исчезновением иллюзии он брызжит, раздражается и проклинает мир. Господь карает его, отняв разум.

Спектакль, кроме широких актерских возможностей, интересен своей музыкальной палитрой. Живая песня в уникальном голосе Милы Крикуновой отражает богатую культуру цыган Бессарабии, Украины и Рос-

Э.Бучко.
Заслуженный деятель
культуры Украины

Románi Jag

Kárpátaljai Roma Kulturális Felvilágosító Társaság

A lap a Nemzetközi Újjászületés alapítvány támogatásával jelenik meg

Összetartani a szegénységben

A beregszászi az egyetlen olyan járás Kárpátalján, amelynek majdnem minden falujában élnek romák. Az egyik ilyen falu Jánosi. Jánosiban 25 roma ház található, itt kb. 160 roma él. 70 felnőtt és 90 gyerek. Egy asszonyokból és gyerekekből álló csoporttal elegytem szóba, de mivel elég hideg volt, egy asszony meghívott a házába. A ház, amelybe belléptünk, tipikus roma ház volt. Általában ilyen házakban élnek a jánosi romák. Szegényesen berendezett szobába léptünk be, de ami fontos, tiszta volt. Az asszony szavaiból megismertem a Jánosi romák életét. Régen mindössze négy roma család élt a falu végén. Ma már a falu egyik utcájának a végén élnek. A táborban alig vettem észre férfit. Amikor megkérdeztem, hogy hol vannak a férfiak, az asszony a következőt mondta:

- Ezelőtt egy pár éve volt nekünk is, de főként a férfiaknak munkájuk, de most már nincs senkinek. A férfiak régen Beregszászban dolgoztak a téglagyárban, mi pedig a helyi gazdaságban. Ma a férfiak többsége Ukrajna távoli vidékein keres munkát. Sokan vannak olyanok, akik tavasztól, hideg a őszig dolgoznak, hogy megkeressék a télirevalót. Répakapálást és más munkákat vállalnak.

Ha régen még nyaranta vályogot is vetettünk, ma már az sem kell senkinek. Betért hozzánk egy férfi, akiről később kiderült, hogy Molnár József a neve, és ő az „Élő Isten” vallási szervezet helyi vezetője. Molnár József elmondta, hogy a romák többsége a vallási szervezet tagja.

- Van egy imaházunk is – folytatja a vezető. Sajnos

még nincs berendezve, csak néhány szék és lóca van benne. Mi a munkácsi hittársakhoz tartozunk. Tőlük kapjuk a segítséget, amelyet szétosztok az emberek között. A hit jobban egyesíti a romákat. Együttesen könnyebb leküzdeni a nehézségeket. A romák leszoknak káros szenvedélyeikről: a dohányzásról, és az alkohol fogyasztásáról. Manapság ez is sokat jelent. Feleségem hetente kétszer főz 45 gyerekre. Sajnos, mostanra már csak olaj és cukor maradt. Eddig jó volt, mert sok gomba volt az erdőben. Közösen szedtük és a munkácsi úton árultuk. A pénzből pótoltuk az élelmiszert. A községi tanács elnöke megígérte, hogy segít megoldani problémáinkat. Remélem, ez a segély konkrét lesz. Sajnos sok minden hiányzik abban a szobában, ahol az összejöveteleket tartjuk. A gyerekek egyszerű deszkát használnak asztalnak az ebédnél. Remélem a jövőben közös erővel megoldunk minden problémát.

A viszony a romák és a helybeli magyarok között nagyon jó. Nagyobb konfliktusba még nem kerültek. A jánosi romák nagyon szegényen élnek, de úgy tekintnek a magyarokra, mint a sajátjaikra.

A községi tanács földet ad azoknak a romáknak, akik igénylik. Ilyen roma alig akad, mivel a táborban mindössze két ló van. A romák nem tudják mivel megművelni a földet, meg vetőmagra sincs pénzük. Pedig tudniuk kell, hogy a mai nehéz gazdasági helyzetben az egyetlen megoldás a föld.

Nagyon kevés köztük az írástudó. Kovály Péter, a helybeli középiskola igazgatója szerint 34 roma gyereknek kéne iskolába járnia. De egy sem jár, mivel a nehéz körülmények közt élő romák kénytelenek gyerekeikkel koldulni menni. Ahhoz, hogy a gyerek tanuljon, először is jó családi háttérre van szüksége. Elég kár, hogy most a gyerekek tartják el szüleiket. A jánosi romák összetartanak. Szegényen élnek, de ha csak van rá mód kiségitik egymást.

A ittenii romák nem beszélnek a roma nyelvet. Magyarul beszélnek, de sokan tudnak közülük oroszul és ukránul is.

A roma hagyományok már feledésbe merültek. A régi roma mesterségek közül már csak a kosárfonás maradt meg.

... Talpon maradni

A jánosi romák bírójával egy öreg néni udvarán találkoztam. Épp fát vágott az öreg nének. Ebből is látható, hogy olyan emberrel hozott össze a sors, aki törődik sorstársaival.

Virág Ferenc 1938-ban született Jánosiban. Szülei egyszerű romák voltak, akik vályogvetéssel foglalkoztak. Hat osztályt végzett. A katonai szolgálatot letöltve megnősült. Felesége, Tejfel Erzsébet. Ferenc életében szorgalmasan dolgozott. Több évet Beregszászban, a téglagyárban, majd fűtőként a helyi iskolában. 15 éve, hogy a jánosi romák megválasztották bírójukká. Életében több nehézséget kellett leküzdenie, de ő igyekezett mindig talpon maradni, és segíteni, ahogy ereyéből tellett a rászorulókon.

- Ha régen nehéz volt a romák élete – mondja Virág

Ferenc, - ma még nehezebb, de igyekezni kell megőriznünk emberi méltóságunkat. Erre tanítom népes családomat is. 8 fiút és három lányt neveltem fel feleségemmel. Több unokám és dédunokám van. Nagyon szegényen élünk, mi romák, de hála az Istennek konfliktusba a törvénytől még nem kerültünk. Baráti viszonyban vagyunk Jánosi nem roma lakosságával.

A községi tanács egyenjogú társnak tekint minket. – Erre nagyon büszke vagyok. A roma is olyan ember mint a többi, de ezt tettel is bizonyítani kell.

Horvát Bertalan

Velünk az Isten

Ma rendezte első összejövetelét a „Romani Jag” szervezetének termében a „Dzsiw do Del” (Élő Isten.) vallási gyülekezet, amelynek tagjai romák

- Gyülekezetünk egy éve működik – mondja Brugós Károly, – a gyülekezet vezetője.

- Először az „Új Testamentum” vallási szervezethez tartoztunk, de ma már egy önálló gyülekezetet alkotunk. Egyelőre 50 tagunk van, de ez a szám minden nap növekedni fog, mivel már a romák is tudják, hogy Istennél a szeretet és a megbocsátás.

A Bibliát roma nyelven hirdetik. Nagyon szépen éneklük a vallási énekeket zene kíséretében. A hit egyesíti a romákat.

Szeretném kifejezni hálámat – folytatja Brugós Károly – Ádám Aladárnak, a „Romani Jag” szervezet elnökének, aki rendelkezésünkre bocsátotta a szervezet nagyertermét.

R.B.

Náci Bertalan

Rácz Laci (1867- 1943)

Nem kevésbé volt kalandos élete, mint édesapjának, jd. Rácz Palinak. Első felesége híres felvidéki zenész cigány nő volt, aki szépségével is kitűnt. A primás délelőttönként a Múzeum kávéházban fogadta kollégáit.

Rácz Lacit az amerikai magyarok és egy bizonyos Fried – házaspár meghívták Amerikába, családostul, zenekarostul. A cigánykirály már a hajón telemuzsikálta a társát.

Hanem New Yorkban hiába várta őket a fogadóbizottság, az óceánjáróról egy másik hajóra vitték őket – „hibát találtak” papírjaikban. Később kiderült, hogy Magyarországról „jóakarók” vádolták be őket. A félreértés tisztázása után Rácz Laciék diadalutak tettek az amerikai magyarok nagyvárosaiban.

Mikorra hazérkeztek, lakásuk betörve, kifosztva várta őket.

Egy napon a cigánykirály szívében korszolypályáról hazajövet Rácz Laci kamasz fia megfűzött – kórházba került. A tüdőgyulladás elvitte. Az apa, aki ekkor már meglehetősen koros volt, beleeroppant fia halálába – ahogy Bihari János és Dankó Pista is – megöszült a fájdalomtól.

A kisfiút zeneszóval temették, a „Szomorú vasárnapot”-ot játszott több mint 200 muzsikus. Ekkor Rácz Laci már valóban cigánykirály volt. Mágánások, arisztokraták, világhírű művészek névjegyei sorakoztak albumában. Újévi üdvözlőtek százai. Rácz Aladár Svájcából hosszú levélben üdvözli, méltatja majd büszkösüöl kezeit csókolja. Lehár Ferenc megköszöni hegedűjátékát. Gróf Klebelsberg Kúnó sosem felejtí el közösznemi újévkor, és Herceg Ferenc sem.

A háború alatt elszegényedett. Gyurcsik Júlia, felesége a Pázmány Péter Tudományegyetem menzáját bérlí – a diákoknak főz. A híres festőktől származó képeiket eladják – élni kell. A

„Micsak otthon számítunk cigánynak, idekint magyarok vagyunk”

Bámulatos hegedűjátékát, szerzeményeit több hangfellemez őrzí – a cigányzene stílusát olyan fogásokkal-cifrázatokkal fejlesztette, amelyeket mára minden cigányprimás is eltanult.

Csemere Géza, „Habiszi” c. könyv alapján

Cs.É.

„A nyelvében él a nemzet”

Minden nemzet büszke anyanyelvére, történelmére és kultúrájára. A romákat századokon keresztül elutították saját anyanyelvük használatától, mivel ez volt a hatalmas asszimilációs programjának feltétele. Ezért nincs a mai napig a romáknak önálló irodalmi nyelve. Európában a xx-ik század második felében jelentek meg a roma nyelvtanok.

Kárpátalján a romák többsége nem ismeri a roma nyelvet. Minden nemzet a nyelvben él tovább, ezért fontos, hogy a romák megismerjék történelmüket, kultúrájukat, s a legfőképp - megtanulják anyanyelvüket. Több iskolában, ahol roma gyerekek tanulnak, már tanítják a roma nyelvet.

Ez év november 16-án az Ungvári 13-as sz. roma Általános Iskolában szemináriumot rendeztek, amelynek a témája: „A roma nyelv tanításának módszere” volt. A szeminárium résztvevői pedagógusok voltak, azokból az iskolákból, ahol a roma gyerekek tanulnak.

A szemináriumot a házigazda – Szavko Marianna az Ungvári 13-as Sz. roma Általános Iskola igazgatója nyitotta meg. Szavko Marianna bemutatta az iskolában meglévő módszertani eszközöket, amelyeket a roma nyelv oktatására alkalmaz.

Beszámolt eredményeiről, melyet a nyelv tanítása során ért el. Több olyan könyvet mutatott, amelyekben szerzők a romákról írnak. Így: Puskin, Georg Sand műveit. A szeminárium második felszólója Jarosláv Popadies, a császlói kiségítő iskola-internátus pszichológusa, az iskola végzőseinek nehézségeiről beszélt. Az iskola tanulóinak 80%-át romák alkotják. A mai gazdasági helyzetben nehéz munkahelyet találni, de még nehezebb az internátus

végzősei számára. A fiúk többsége a nagy szőlősi járási Keresztúr faluban élnek, nevelőotthonban laknak és a helyi gazdaságban dolgoznak.

Lazorka Éva, a csapi 2. számú középiskola pedagógusa, aki egy összevont osztályban tanítja a roma gyerekeket, az ilyen oktatás sajátosságairól beszélt. A véleményt osztották a szeminárium résztvevői is, mivel ilyen osztályokban a roma gyerekek könnyebben elsajátítják az írást és az olvasást. Ha már tudnak írni és olvasni, akkor tehető át azokba az osztályokba, ahol magyarok is tanulnak. Fedorova Olena, a konchází középiskola igazgatója, beszámolt az ebben az évben megnyílt roma osztályról. Ebben az osztályban először a roma gyerekek a magyar abc-t tanulják, csak később ismerkednek meg a roma abc-vel.

Holovácska Vitália, a szerednyei roma iskola pedagógusa szerint, ebben az iskolában a tanítás nehéz körülmények között folyik. Ebben az iskolában nincs villany, ivóvíz, padlózat. Ahhoz, hogy a tanulók jól tanuljanak, jó családi háttere van szükségük. A szerednyei romák többsége kénytelen gyerekeiket koldulni vinni, hogy megkeressék a tétlre valót. Itt könnyebb a roma nyelv elsajátítása, mivel sokan beszélik a roma nyelvet.

Fékesházi Jolán, az ungvári

14-es számú roma Általános Iskola igazgatója, a roma nyelv általános bevezetéséről szözl. Idővel minden iskolában, ahol a romák tanulnak, kötelező kell, hogy legyen a roma nyelv oktatása. Ahhoz, hogy a roma nyelvet tanítsa a pedagógusoknak is meg kell, tanulják a roma nyelvet.

Ádám Aladár, a „Romani Jag” szervezet elnöke köszöntötte a szeminárium résztvevőit, majd felelt az érdeklődők kérdéseire. Beszámolt a roma óvoda szerepéről, amely első megyében, de több ilyen óvodákra van szükség. Az óvodába járó roma gyerekek már 6 éves kortokban olvasni tanulnak, és zenei oktatásban is részesülnek. A szemináriumon még felszólalt Vlagyimir Cseurnov az Újjászületés alapítvány területi koordinátora. Beszélt egy koordinációs központ létrehozásáról, amely, többek között, a roma iskolák és roma osztályok anyagi támogatásával is foglalkozik.

A szeminárium résztvevőit elkápráztatta a 13-as roma iskola tanulóinak gyönyörű tánca, amelyet a tánckörön figyelhettek meg. A résztvevők eldöntötték, hogy a következő tanácskozás ez év decemberében lesz a 14-es számú roma iskolában. A téma: „Ukrajna polgárai vagyunk”.

Horvát.B.

Erre emlékezni kell

Az állampolgár jogai abban az esetben, amikor a belügyi szervek őrizetbe veszik Letartóztatás esetén:

• Orizzék meg nyugalmukat, és kérjék jogaik tiszteletben tartását. Ne sértsék meg a rendőrt, ne tanúsítsanak fizikai ellenállást.

• Jogában áll tudni a vezetéknevét, nevét, rangját és beosztását, annak a rendőrmeg, aki letartóztatja őnt, ezért kérheti, hogy igazolja magát. Abban esetben, ha nem akarja igazolni magát, jegyezze meg arcát, rangját (ha egyenruhában van), vagy valamilyen ismertetőjelét, hogy később, ha szükség van rá, fel tudja ismerni

• Jogukban áll tudni, hogy miért tartóztatják le. A rendőri szervek képviselői kötelesek megmagyarázni milyen törvénysértést követett el, vagy milyen törvénysértésben gyanúsítják.

• A rendőrök házkutatási parancsral kell, hogy rendelkezzenek. Önnek jogában van megismerkedni evvel az irattal.

• A rendőr csak úgy mehet be az ön házába, ha ön alaposan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, vagy ha a háza bűncselekmény helyszíne volt. Házkutatás esetén a belügyi szervek munkatársainak rendelkezniük kell az ügyészség engedélyével, a házkutatás csak két tanú jelenlétében történhet.

• Jogában áll megismerkedni a letartóztatási jegyzőkönyvvel, amelyet azonnal kötelesek elkészíteni, ahogy őnt beszéllítőttek a rendőrségre.

• 24 óra leforgása alatt, jogában áll igénybe venni ügyvédé szolgálátát, miután ismertették önnek a felvett jegyzőkönyvet.

• Tudnia kell azt is, ha őnt bűncselekménnyel vádolják, az állam által garantált jogon, a fent említett időtartamon belül biztosítaniuk kell a védelmét.

• Ha nincs jelen az ügyvédje, jogában áll a tanúvallomás megtagadása.

• Amikor bűncselekmény gyanúsítottjaként őrizetbe vették, a jegyzőköny elkészítése után, a rendőri szervek képviselőinek jogukban áll a vizsgálat lebonyolítása. Elvehetik személyes holmiját és iratait. Ezt a vizsgálatot csak önnel egynemű egyén végezheti.

• Jogában van kérni, hogy letartóztatásáról 24 óra alatt, értesítsék családját vagy munkahelye adminisztrációját, tantestületét.

• Adminisztratív jogsértésért, a jegyzőkönyv felleveése után, őnt nem tarthatják fogva három óránál tovább.

• Emlékezni kell arra, hogy a fent említett jogi előírások nem helyesíthetők az ügyvédet megkeresni, ha az ügyvédet nem találja meg. Igyekezzenek mindig maguknál tartani az ügyvéd és a jogi képviselő címét. Írják ki a következő adatokat:

• Koordinátora Ádám Aladár, tel: 8(222) 3-61-77. 1-58-05

• Igazgató Vaszil Didicsin, tel: 8(222) 3-61-77.

• Igazgató felesége 8(222) 1-58-05.

• Igazgató felesége Jevgen Bondarenko. 8(231) 4-13-36

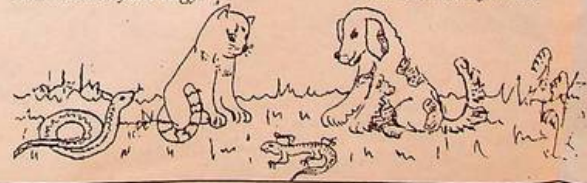
• Koordinátora Ignác Tirpák. 8(245) 2-27-14

A cica és a kiskutya

Cica, cica, cicuska,
Mért vagy olyan butuska?
Ne légy bajszodra kényes
Másé is van olyan kényes.
Kutyus, kutyus aranyos
Ne légy mindig haragos.
Még nem vagy te olyan nagy,
Ráadásul enyém vagy.

E muca haj o žukel

Muca, muca, mucica,
Kaj si tyiri kretinca?
Palaj tyiri mustaca.
Šhaj zhas tuke pe luma.
Žukeloro, dragoro
Na – v inke xolyariko,
Inke chi san tu baro,
Cino san tu haj muro

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок другий

Е РОМНІ НАСВАЛІ, ЛЕ ЦІНЕ ЧАВЕ БОКХАЛЕЙ

О кхер андо гав сі. Е ромні кхерей. Вой насвалі. Ві ле цїне чаве тгай чєя кхерей. Вон бокхале. О ром най кхере.

Пе вулиця англа е кірчма граста тгай вурдона сі. Анде кірчма мануша сі. Джувля най анде кірчма. Фері мурша сі котге. Гадже тгай рома. Ві о ром котгей. Пе месалє лолі мол, лачо маро тгай тгуло мас сі. Пані най пе месалє.

Е кірчмарка терні тгай шукар, е лолі мол зуралі тгай кучі.

Український переклад

Будинок знаходиться в селі. Ромка вдома. Вона хвора. Малі ромські хлопчики й дівчата вдома. Вони голодні. Рома немає вдома. На вулиці корчма, перед нею стоять коні з возом. В корчмі люди. Дівчат в корчмі немає. Там тільки чоловіки. Білі та роми. І ром там. На столі червоне вино, хороший хліб і жирне м'ясо. Вода не на столі. Кірчмарка молода і гарна, червоне вино міцне й дороге.

Словник

Кгер, -а ч. р.	- будинок
Гав, -а ч. р.	- село
Кгре	- вдома
Ле	- означений артикль
Цїно, -ї, -е	- малий, -а, -е
Бокхало, -ї, -е	- голодний, -а, -е
Пе	- на, в
Вулиця, -ї ж. р.	- вулиця
Англа (префікс)	- перед
Кірчма, -ї ж. р.	- корчма
Граст, -а ч. р.	- кїнь
Тгай	- і, ї, та
Мол, -а ч. р.	- вино
Лачо, -ї, -е	- добрий, -а, -е
Маро, -е с. р.	- хліб
Тгуло, -ї, -е	- товстий, -а, -е
Мас, -а ч. р.	- м'ясо
Тгуло мас	- жирне м'ясо
Пані, -а ч. р.	- вода
Ромні, -а ж. р.	- ромська жінка
Вурдон, -а ч. р.	- віз
Анде	- в
Мануш, -а ч. р.	- людина
Джувлі, -а ж. р.	- жінка
Фері	- тільки
Мурш, -а ч. р.	- чоловік
Котге	- там
Гаджо, -е ч. р.	- не ром
Месалє, -ї ж. р.	- стіл
Лоло, -ї, -е	- червоний, -а, -е
Кірчмарка, -ї ж. р.	- кірчмарка
Шукар	- гарний
Терно, -ї, -е	- молодий, -а, -е
Зуралі, -ї, -е	- сильний, -а, -е
Мато, -ї, -е	- пляний, -а, -е
Аба	- вже
Куч	- дорогий

(Продовження у наступному номері)

Е Лолі Лулуді тге о Лаціс лімало

Сас їєкг принцезна. Вічїнелас пес Лолі Лулуді. Лікерелас песке сомнакунес чїрїклес андре сомнакунї клітка. О чїрїкло шукарес гїявелас. Їєкг дївес ачїглє е клітка пгугердї о сомнакуно чїрїкло денашлє пердал е блака.

Е Лолі Лулуді ровелас сар о брішїнд. Пре-ачїглє те вакерен. Ачїглє лалї (нємо). На асала-с.

Лакере дадес, ле кралїс, дукгалас о їло, гой е Лолі Лулуді гїні лалї (нємо). Бїггадє лїла пал саворе форї, пал саворе гава:

Ко дела пале о лава
Ла Лоля Лулудяке,
Лела ла ромняке!
Авенас барє, барє
прїнці, герці, вїтеїзі,
доктора, прїмара, нїко
на джанелас ла Лоля
Лулудяке о лава пале те
дел. Сас фурт лалї (нємо).

Їєкгвар джалас катар ле кралїскерї дїз о Лаці Лімало. (Соске лес вічїненас Лімало? Бо сар леске сас мек чав шов берш - Лімало чгаворо - їмар ппрелас те башавел пескере дадега. Тгвенас лес про столкос, авка башавелас. Сас баро лавутарїс.)

Олаці Лімало авел, е лавута лєсте тел е кгак. Дїкгел, е Лолі Лулудї бешел паш е блака, ровел. О Лаці Лімало їлє е лавута, худня те башавел шукар романї гїлі.

Е Лолі Лулудї вічїнел: "Мро чїрїкло авлєя палє!" О кралїс шунел, е кральовна шунел, саворе шунен, гой е Лолі Лулудї їмар нанє лалї (нємо)! Вакерел, асал, гїявел. О Лаці лаке башавел.

"Ту сал мїро чачо ром, ме сом тїрї чачї ромні," - пгєнел е Лолі Лулудї ле Лаціскє.

"На пгандєга ман андре клітка сар ле сомнакуне чїрїклес?"

"На пгандава," - пгєнел е Лолі Лулудї.

"Акор мїштєс. Мї їєл о бїяв."

О кралїс кердя баро бїяв. Е Лолі Лулудї тге о Лаці лімало джївен андро лачгїбен. Те на мувлє, джївен джї ададївес.

Переклад А.Адама

Ішов раз бїлє королївського палацу Лацко Шмаркач. Чому так їгого прозвали? Бо коли мав він лише шість років, і був малим шмаркачем, вже тоді ходив з своїм батьком грати. Їгого ставили на стїльчик і він грав. Був великим музикантом. Так от, крокує Лацко Шмаркач із гуслєми в руках. Бачить, Червона Квіточка сидить бїлє вікна та ї плаче. Тодї взяв він гуслї і почав грати гарну ромську пісєньку.

Червона Квіточка ї кричить: "Моя пташка повернулась, моя пташка!"

Чує король, чує і королева, що Червона Квіточка вже не мовчить!

Говорить, смїється, співає, а Лацко її грає. "Ти мїй вїрний чоловік, а я твоя вїрна дружина", - каже Червона Квіточка Лацкові.

"Не закриш мене у клітку, як ту золоту пташку?"

"Нї, не закрию", - вїдповїдає Червона Квіточка.

"Тож добре, нехай буде весїллє". Король зробив велике весїллє. А Червона Квіточка ї Лацко Шмаркач живуть мирно ї дотєпер, якщо не помїрали.

РЕЦЕПТИ РОМСЬКОЇ КУХНІ ВІД ЕСТЕРИ

Картопляні галушки з капустою

На 10 порцій беремо 3 кг очищеної картоплї. Перетираємо на терці. Додаємо 1 кг борошна, щїпку солї. Перемїшуємо, формуємо густє тїсто для галушок. У пїдсолєну киплячу воду кидаємо маленькою ложкою шматочки тїста. Варимо 15 - 20 хвїлін.

За той час, поки варимо галушки, готуємо капусту. 2 кг свїжїї капусти шинкуємо і смажимо у 300 гр олії до повної готовності. Додаємо солї за смаком та 1 кубїк "Mafi".

Процїжуємо галушки та перемїшуємо з капустою. Смачного!

АНЕКДОТЫ

Цыганка - клиенту:
- Я вижу - у вас прекрасное будущее. Высокая должность... Вы быстро карабкаетесь по лестнице... Я вижу вас в блестящей форме...

- Это-то я все знаю. Я пожарный.

Цыганка предсказала мне, что меня ожидает огромная радость.

- Ну и что?
- Все так и случилось. Я попал в автомобильную катастрофу и отделался переломом ребер.

Пришла цыганка в село.

На картар ворожит. Один бедный мужик и говорит...

- Поворожи и мне.
- Давай руку - все правду скажу.
Взяла цыганка руку, посмотрела на ладонь и говорит:

- Бедный ты человек. Много работаешь, а ничего не имеешь.

Пшла ворожка, а мужик и говорит:
- То, что работаю много, она быстро поняла, увидев мозолистую руку. Но как она узнала, что я ничего не имею?

Жена возвратилась от гадалки домой и говорит мужу:

- Была у цыганки, и не какой-нибудь, а первоклассной. За визит заплатила 20 долларов, и знаешь, что она мне сказала? Что ты женился на мне только из-за приданого!

- И ты заплатила за это аж двадцать долларов? Я бы тебе то же самое сказал даром.

РОМАНІ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Рєстраційне свїдоцтво ЗТ 173 від 26 лютого 1999 р.

Шєф-рєдактор Аладар АДАМ
Рєдактор Євгенія Навроцька

Рєдакція не завжди подїляє позицію авторів. За точнїсть наведєних фактїв вїдповїдає автор. Рєдакція зберїгає за собою право виправляти мову і скорочувати матерїалї.

Повний або частковий передрук матерїалїв дозволється лише з посиланням на "Романї Яг".
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тєльмана, 1/48а, тєлєфакс 1-58-05.
E-mail:romaniyag@mail.uzhgorod.ua

Пєрєчїньська районна друкарня:
295070, смт.Пєрєчїнь, вул.Жовтєва, 93
E-mail: tyro@mail.uzhgorod.ua
Умїон, друк, арк. 2,5 Тїрєкх 2500. Зам. № 1918